

// स्त्रीशक्तिरतुल्या सदा //

वर्ष : १

अंक : ३

साद

मार्च २०१८

सुहिता

तुमच्यासाठी
आयोगाचा
मदतीचा
हात

७४७७७७२२४२४

महाराष्ट्र राज्य महिला आयोग

राजकारण बदलाया, राजकारणात या!

गेल्या २५ वर्षांतील या
नव्या राज्यकर्तीची काम
गिरी खूपच आशादायक
आहे. म्हणून तर स्तानिक
स्वराज्य संस्थांमध्ये ५०
टक्के आरक्षण मिळाले!
शिवाय उच्च सभागृहातही
३३ टक्के आरक्षण मिळेल,
अशी खात्री निर्माण झाली
आहे. परंतु महिलांचे
कर्तृत्व हे पुरुषी नेतृत्वाला
पटायला व पचायला थोडा
वेळ लागेल

भीम रासकर

राज्य समिती सदस्य, महिला राजसत्ता आंदोलन

आठ मार्च या जागतिक महिला दिनाच्या निमित्ताने एक प्रतिज्ञा करण्याची गरज आहे. महिलांनी राजकारणात जाऊन समाजातील सर्व वर्चस्वाच्या बेड्या झुगारून दिल्या पाहिजेत. अनिष्ट परंपरा, पुरुषीपणाचे वर्चस्व, जातीचे थैमान, धर्म-अंधश्रद्धेचा बागुलबुवा, निवडणूकीत पैशांचा पाऊस, माध्यमांचा हैदोस आणि कंपनीकरणाचा लोकशाहीवर कब्जा व पक्षांनी महिलांना सर्व स्तरावर दिलेले दुय्यम स्थान या सर्व बाबींवर मात करण्यासाठी महिला सर्व व्यापक राजकारणात व निर्णय प्रक्रियेत प्रभावीपणे उतरले पाहिजे.

महिला राजकारणात आली, तिला आरक्षण दिले, मग तिने परिवर्तनाची जादू करावी, पाच वर्षांत गावाचा कायापालट करावा, अशा चमत्कारी अपेक्षा आता खूप वाढल्या आहेत. तसेच तिला राजकारण व अर्थसंकल्प कळत नाही, तिचे शिक्षण फार नाही. तिने आमदार-खासदारांचे तोंडही पाहिलेले नाही, म्हणजे आता गावाचे वाटोळे होणार, असे आजही बोलले जाते. याला आम्ही गेल्या ५० वर्षांत

गावाचे काय झाले, असा प्रश्न विचारायचो. दलित व महिला बजेट अरक्षित आहे, ते वापरा असा प्रचार या महिला राज्यकर्त्यांमध्ये करायचो. त्यातून महिलांनी बरीच कामे सुरु केली. आम्ही हिशेब दाखवा अभियान' आम्ही सुरु केले. त्यामुळे त्यांना गावाची साथ मिळाली. ऋताढ मान - ताढ कणा, कारभारणीचा खरा दागिना' ही घोषणा महिलांना आवडू लागली. यातून महिलांचा मतदारसंघ पक्का करण्याची संधी मिळू लागली. ऋबचत सत्ता ते राजसत्ता' या कार्यक्रमाला माविमंसारख्या निमशासकीय महामंडळानेही हातभार लावला.

भारतात पहिल्यांदा ऋमहिला सभे'चे परिपत्रक राज्य सरकारने प्रसिद्ध केले. या सभेच्या रूपाने गावातील महिला संघटना बनवायला आम्ही कायद्याची मदत झाली. महिलांमध्येही हेवेदावे, उच्च-नीचता, भेदभाव आहेच ना? त्यावर ऋआम्ही सख्ख्या नाही, पण पक्क्या बहिणी' या घोषणेचे प्रशिक्षण झाले. दलित महिला रस्त्यावर यायच्या. मराठा महिला निवेदने लिहायच्या आणि गाणी म्हणायला आंबेडकरी जलसे पुढे यायचे. प्रत्येकाचे योगदान हे या नव्या राज्यकर्तीचे काम व विश्वास वाढायला मदत करायचे. कारभार शिकण्याची ऊर्जा मात्र सर्व महिलांमध्ये प्रचंड असायची. एकदा आम्ही असेही पाहिले की, पंचायतराज प्रशिक्षणाचे चार्ट रात्र...रात्र जागून महिला आपल्या वहीत टिपून घ्यायच्या. त्यांची ही ऊर्मी आम्हालाही खूप ऊर्जा देऊन जाते. चोवीस तासांच्या आत मंत्रालयाच्या शिष्टमंडळात मुंबईला येऊ शकणाऱ्या अनेक जणी जय्यत तयार आहेत. महाराष्ट्रातील तेहतीस टक्के महिला आरक्षणानेच महिलांना पन्नास टक्के आरक्षण देण्याचा विश्वास कमावला! त्यांचे श्रेय राज्यकर्त्यांसोबत या राज्यकर्तींनाही जाते. आय. ए. एस. अधिकाऱ्यांच्या प्रशिक्षणाची जशी सोय आहे, तशीच सोय या महिलांसाठीही केली तर ऋराजकारणाचा पोत' बदलायला खूप मदत होईल. नव्या राज्यकर्तीचे हे योगदान ऋराजकारण बदलाया- राजकारणात या' या घोषणेला पूरक होईल.

महिला आरक्षण हा

त्यांच्या अधिकार आहे, असे वातावरण व मन तयार व्हायला वेळ आहे; परंतु आजपर्यंतची गुंतवणूक व ऋकर्म'चे फळ मिळालेच पाहिजे, हा प्रस्थापित सत्ताधऱ्यांचा विचार पक्का झालेला आहे. मात्र या महिला निवडून येण्याअगोदर उमेदवारी ठरविण्यातही त्या शंभर टक्के नसतात. त्यांच्या कामातून व प्रेरणेतून त्या निवडणुकीत उभ्या राहिल्या तर चित्र खूपच वेगळं व आशादायी असू शकेल; परंतु ऋपडेल मतदारसंघ' म्हणजे ऋताईचा मतदारसंघ'- हे सूत्र पुढाऱ्यांनी शोधलं. आरक्षण लागू झाल्यावर ऋयशाची खात्री' हा निकष पक्षासाठी खूप महत्त्वाचा असतो. सभागृहात आपली मागणी लावून धरायची तर बहुसंख्यांची गरज असते. त्यामुळे नव्यानं तिकीट मागणाऱ्या स्त्रिया वॉर्डत काम छान करीत असतील; परंतु त्यांच्याकडे निवडणुक जिंकण्याचं ऋमेरिट' नसेल तर पक्ष अशी तसदी घेऊ इच्छित नाही.

गेल्या २५ वर्षांतील या नव्या राज्यकर्तीची कामगिरी खूपच आशादायक आहे. म्हणून तर स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये ५० टक्के आरक्षण मिळाले! शिवाय उच्च सभागृहातही ३३ टक्के आरक्षण मिळेल, अशी खात्री निर्माण झाली आहे. परंतु महिलांचे कर्तृत्व हे पुरुषी नेतृत्वाला पटायला व पचायला थोडा वेळ लागेल हे खरे! महिला राजसत्तेत आल्याबरोबर त्यांनी भर्कन जादूची कांडी फिरवून मागचा सर्व विनाश नष्ट करावा- हे कसे शक्य आहे? ती विकासाचा अजेंडाच पुढे घेऊन जातेय हे सांगायला आता कुणा संशोधकाची गरज नाही. परंतु महिलांनी जातीचेही राजकारण करावे, पैशातही खेळावे, पक्षालाही पूर्ण बांधून घ्यावे, गरीब वर्गाचा झेंडा खांद्यावर घ्यावा व मग विकासाला वेळ द्यावा किंवा महिला प्रश्नाला वाचा फोडावी, या अपेक्षांचा निर्णायक धनीही पुन्हा सत्ताधारी पुरुषी विचाराचा वर्गच आहे. दोन पोराना अर्धी अर्धी भाकरी वाटून उपाशी पोटी झोपणारी माय, सत्तेत येतेय तर त्यांचं स्वागत का करू नये?

जागतिक महिला दिनी हक्कासाठी लढणाऱ्या स्त्रियांच्या अन्यायाला शब्दरूप मिळाले, त्याच्या शोषणाला वाचा फुटली, तशी महिलांच्या सत्ताकारणालाही समाजमान्यता प्राप्त होण्याची गरज आहे.

स्त्रियांनी राजकारणात यावं म्हणून काय करावं? जशी घरात बाई दुय्यम, तशी पक्ष महिला आघाडीतही दुय्यम- हे कसे व कोण थोपवणार? महिला आघाडीला महिलांबाबतच्या निर्णयात तरी पक्ष विचारात घेतो का? निवडणुकीत

// स्त्रीशक्तिस्तुत्या सदा //

तिकीट वाटप व वित्त निर्णय यंत्रणा यात पक्ष पातळीवर महिलांचे स्थान काय? पक्ष फंड जमवायची कला नसली तर तिने पक्ष निर्णयात येऊच नये का? आजही कार्यकर्ती व गर्दी जमविणारी ही वाघीण सत्तेत यायला तिचा पदर डोक्यावर ठेवून व आरतीचं ताट घेऊन ओवाळायला यावी अशीच अपेक्षा असते. सरंजामी चाबूक अजूनही दिसत नसला तरी ऋअग, ऐ ऐकलं का?' किंवा ऋव्हय बाजूला, तुला काय कळतंय?' अशा सुरात हा अदृश्य चाबूक आवाज काढतच असतो. प्रस्थापित पक्षातील पुढारी सत्तेचे नाव काढले की, आपोआप खुर्चीवर टेकून त्यांचे फर्मान जाते, ऋऋमी सांगेल तसं करायचं, समजलं नाही तर गप्प बसून राहायचं. ज्ञान किंवा अज्ञान काहीच दाखवायचं नाही.' सर्वात जास्त बाहुल्या या मनोवृत्तीनेच घडविल्या. जेवढे पक्ष, तेवढ्या तऱ्हा!

थोडक्यात, रणधुमाळीची तयारी व फुफाटा उधळायला सुरुवात झाली. दीड लाख महिला स्थानिक स्वराज्य संस्थेत फक्त गप्प बसून राहतील काय? किंवा त्या फक्त गप्पा मारणार काय? नाही! त्यांना समाजाचं शहाणपण व पक्षाचे संरक्षण मिळाले तर त्या राजकारणाचा पोत बदलायला नक्की धजावतील. राजकारणाची बदनामी थांबवायची तर महिलांची भागीदारी ही पुरुषांनी हिमतीने स्वीकारली पाहिजे. पक्षांनीही त्यांना निर्णयात घ्यावे. राजकारणातील महिलांची भागीदारी धारदार व्हायची तर पक्ष तिकिट कमिट्यांमध्ये त्यांना घेतलेच पाहिजे. तसेच पक्के वॉर्ड त्यांना देऊन जिंकल्यानंतर त्यांच्या कारभारात मदतीच्या नावाखाली मालकी दाखविता कामा नये. घरात मालक म्हणवत असले तरी कारभारात मालकी बंद झाली पाहिजे. त्यासाठी शिक्षित महिला व युवतींनीही राजकारणात यावे म्हणून राजकारणाची गोडी घराघरांत वाढायला हवी. राजकारण म्हणजे भविष्याचं तारण हे पटले पाहिजे. घराघरांत राजकारणाबद्दल गोडी तयार झाल्याशिवाय हा देश प्रगतिपथावर जाणार नाही.

गप्पांचे विषय जसे घरगुती असतात, तसेच तरुण पिढी व महिलांनी राजकीय विषयदेखील बोलले पाहिजेत. स्वतः एक तरी सत्ता केंद्र ताब्यात घेऊन गरिबांचा मुद्दा लावून धरणारी ती ऋऋसत्ताधारी' बनायला पाहिजे. आपल्याला राजकारणात जे जमणार नाही असे वाटते, ते महिलांनी करून पाहिले पाहिजे. पहिल्यांदा घोड्यावर बसताना, एखादी जखम होईल, पडापडी होईल, परंतु सवय झाली की घोडा नक्की ताब्यात येईल. निवडणुकांत मतदारांचीही परीक्षाच असते. एकदा कमवा व पाच वर्ष अश्रू जमवा- हे आता चालणार नाही. महिलांनी विकासाचा विडा उचलला आहे. मतदारांनीही काय करायचं, पक्ष व संघटनांनी त्यांची ताकद कशी वाढवायची हे खरे आव्हान आहे!

'राजकारण बदलाय- राजकारणात या' ही गर्जना या नव्या राज्यकर्तींनी दिली आहे. ती बॅ.नाथ पेंच्या पटडीतील खरी सत्ताधारी

बनू इच्छिते. बॅरीस्टर म्हणतात, ऋखरा सत्ताधारी कोण? जनतेच्या पायात काटा रुतला तर ज्याच्या डोळ्यात अश्रू येतात, तो खरा सत्ताधारी.' या महिला अशा सत्ताधारी नक्की बनणार व राजकारण नव्याने बदलणार यात शंका नाही.

प्रस्थापित व्यवस्थेतील रुढी, परंपरांची बंधने तोडून मार्ग काढतांना महिला समस्त पुरुषी व्यवस्थेला सवाल करून पुढे मार्गक्रमण करीत आहेत. या पुरुषी मनोवृत्तीचा डाव काय आहे? या पुरुष प्रधानतेला काय हवे आहे?

**रुढी, परंपरा तुम्ही पाळा
रुढी, परंपरा तुम्ही पाळा,
फक्त स्वातंत्र्य आम्हांला द्या.
घराची देखभाल तुम्ही सांभाळा,
मालकी फक्त आम्हांला द्या.
मेहनत मजुरी तुम्ही करा,
फक्त जमीन जुमला आम्हांला द्या.
लेकराबाळांना वाढवा, फुलवा,
फक्त नांव आमचं नाव लावू द्या.
कष्ट करा, मिळवा, कमवा,
मालमत्ता तेवढी आमच्या नावे करा.
चिंता तुमच्या माथी,
फक्त सत्ता आमच्या हाती.
मताचा अधिकार जरूर मिळवा,
फक्त राज्य आम्हांलाच करू द्या.
ग्रामसभा भरवा, ग्रामसभा गाजवा,
फक्त पंचायतीचं बजेट आम्हाला ठरवू द्या.
बंधन, चिंता, काबाडकष्ट हे सारं तुम्हाला घ्या,
स्वातंत्र्य, स्वामित्व, सत्ता, स्वायत्तता
एवढंच फक्त आम्हाला द्या.**

लांब पल्ल्याच्या संघर्षामधून हे सर्व डाव उधळण्यासाठी महिलांनी राजकारणात आलेच पाहिजे.

